EL SENYORIU D'ANGLESOLA EN LA CATALUNYA MEDIEVAL. SELECCIÓ DE TEXTOS INÈDITS

Per Josep Binefa i Monjo

Unes notes prèvies sobre Mossèn Josep Binefa i Monjo (1907-1967)

El setembre de 1987 va ingressar, a l'Arxiu Històric Comarcal de Tàrrega, l'arxiu privat de mossèn Josep Binefa i Monjo, gràcies a la gentilesa dels seus nebots i les gestions fetes per Albert Pont i Patau, director del setmanari *Nova Tàrrega*. Josep Binefa va nèixer a Anglesola, el 21 de novembre de 1907. Ordenat sacerdot el 1932, va tenir una forta activitat periodística, dirigint el *Full Diocesà* del bisbat de Solsona (1946-1947), i col·laborant assíduament a *El Correo Catalán*, quan anà a residir a Barcelona. A banda d'això, conreà la poesia i la música. Tanmateix, la seva dedicació més pregona fou l'estudi de la història, i particularment la història de la vila d'Anglesola, i del llinatge medieval dels Anglesola, de tant ressó dins la història medieval catalana. L'any 1964 publicà *Anglesola i la Santa Creu*. En aquesta obra, Josep Binefa anunciava, amb il·lusió, el seu projecte d'escriure una completa monografia dedicada a Anglesola i a les diferents branques del llinatge dels Anglesola. Es proposava d'escriure *El senyoriu d'Anglesola en la Catalunya medieval*. Malauradament, la seva sobtada mort, el 1967, va truncar un projecte que, en part, tenia ja estructurat, i fins i tot comptava amb el redactat d'alguns dels seus capítols. Justament, a l'Arxiu Històric Comarcal de Tàrrega es conserven centenars de notes i fitxes arxivístiques i bibliogràfiques, arbres genealògics, i nombroses dades extretes d'arxius tan importants com els de la Corona d'Aragó, l'Arxiu Històric Comarcal de Cervera, els arxius d'Anglesola, o el de la Biblioteca Universitària de Barcelona.

Des del Consell de Redacció de la revista *URTX* hem cregut oportú, a tall d'homenatge i reconeixement a Mn. Binefa, de publicar alguns fragments, ja redactats, d'aquesta Història d'Anglesola. Naturalment, amb el pas dels anys han aparegut d'altres monografies i estudis sobre aquesta temàtica, i en certa manera, algun aspecte de l'obra de Josep Binefa ha quedat un xic depassat. Tanmateix, encara avui podrem descobrir-hi aportacions personals inèdites, i que creiem que no han perdut interès. La publicació d'aquests petits capítols, repetim-ho, volen servir per homenatjar aquest historiador d'Anglesola, rescatant-lo de l'oblit en què ha caigut, amb el pas del temps.

Hem seleccionat, per publicar a *URTX*, tres petits capítols, que foren redactats per Josep Binefa l'any 1966, dins el conjunt de la seva obra. En primer lloc, publiquem "l'església d'Anglesola"; una altra part és la dedicada a les relacions de la casa d'Anglesola amb el monestir de Poblet. I, finalment, publiquem unes notes biogràfiques de Berenguer Arnau I d'Anglesola, de la branca corresponent al senyoriu de Bellpuig. A tall d'apèndix, publiquem la nostra transcripció llatina del document de l'any 1139, en què el comte de Barcelona Ramon Berenguer IV dóna a Berenguer Arnau I el senyoriu de Bellpuig. En tot moment, hem respectat el text i les notes complementàries de Mn. Binefa, deixant de banda les nostres possibles objeccions personals. Creiem que, donada l'abundància del material encara inèdit, en un futur no seria sobrer el poder seguir donant a la llum d'altres parts d'aquesta obra, malauradament inacabada. Sens dubte, l'obra de Mn. Josep Binefa bé s'ho mereix; i la nostra historiografia en sortiria, de ben segur, beneficiada*.

Gener Gonzalvo i Bou

* Sobre Josep Binefa, vegeu: SERRA i JANER, J.: *Mossèn Josep Binefa i Monjo*, a "*Centro Comarcal Leridano. Boletín Interior Informativo*", núm. 127, setembre de 1968, pp. 23-24; GONZALVO i BOU, G.: *Mossèn Josep Binefa i Monjo, historiador d'Anglesola (1907-1967)*, a *Nova Tàrrega*, núm. 2.253, 21 de maig de 1988; AHCT, *Llegats i Arxius Patrimonials*, Llegat Josep Binefa, lligall de textos inèdits, (1966).

EL SENYORIU D'ANGLESOLA EN LA CATALUNYA MEDIEVAL: SELECCIÓ DE TEXTOS INÈDITS

Josep Binefa i Monjo

L'església d'Anglesola

La petita església romànica o esglesiola, –d'on probablement va originar-se el nom d'Anglesola[1]–, segurament va ésser bastida amb l'esforç de tot el poble i amassada amb la suor generosa d'aquells homes primitius del nostre poble, que la van aixecar voluntàriament, "a jova" o bé per amor de Déu, "*pro Dei amore*", com consta en innumerables actes de consagració d'esglésies d'aquella època, puix en aquella situació social només es podia comptar amb la generositat dels senyors, i amb els jornals dels pagesos [2].

D'acord amb els preceptes de l'època, que manaven que cada unitat política i administrativa tingués el seu temple, i d'acord també amb la pràctica d'aquells temps, la nostra primitiva església s'aixecaria al redós del castell i fortaleses adjacents. Res d'ella ens ha pervingut a nosaltres, perquè poguem parlar de les seves característiques i del seu art, que s'ajustaria naturalment a les lleis del romànic llavors imperant.

La primera notícia que tenim, referent a la nostra església, correspon al 7 de febrer de l'any 1097, quan Sança d'Anglesola, esposa del fundador del llinatge i baronia d'aquest nom, Berenguer Gombau, en fa donació, juntament amb les seves adjuntes i llurs pertinences, a l'església de Santa Maria de Solsona [3]. Mig segle més tard, el 1149, alliberada definitivament dels musulmans la ciutat de Lleida, quan el papa Eugeni III va posar sota la protecció apostòlica l'església d'aquesta ciutat, i li va assignar possessions i esglésies pròpies, entre aquestes hi consta el nom de l'església d'Anglesola [4]. Uns mesos després, exactament el 9 de març de 1150, deixa de pertànyer a la mitra de Lleida, car en butlla pontifícia, el mateix papa Eugeni III atorga a l'església de Santa Maria de Solsona seixantavuit esglésies, entre les quals hi figuren la d'Anglesola i algunes del seu senyoriu, com Montmagastrell, Albesa i Gerb [5].

Poc temps després, per una concòrdia celebrada en la catedral de Barcelona entre la mitra de Vic i el prefecte de Solsona, que es disputaven el dret sobre les esglésies d'Anglesola, Tàrrega, el Talladell, Jorba, Santa Coloma de Queralt, Figuerola i Queralt, sabem que la nostra església va restar sota el govern de la de Solsona, reservant-s'hi, però, la de Vic el dret episcopal [6]. Probablement, per aquesta raó, ni l'església d'Anglesola, ni les del seu senyoriu, consten en l'índex d'esglésies assignades a la de Solsona en l'acta de consagració d'aquesta església, el 10 de novembre de 1163 [7], que per documents posteriors sabem continuaven sota el govern de la mitra de Vic [8].

Per dos documents –un del 1160 i del 1163 l'altre– sabem que la nostra església parroquial, en aquells temps llunyans, ja era dedicada a sant Pau, bisbe de Narbona [9], notícia que ens ve confirmada pel sagramental celebrat en ella, el 24 de novembre de 1168, quan en Ponç de Santa Fé i la seva esposa Beatriu atorguen una donació als frares templers, en la persona del comanador de Gardeny, Aimeric, i el comanador de Barbens, Ramon Barrufel, document que acaba amb aquestes paraules de ritual tan definitives: "Fet en l'església de sant Pau d'Anglesola, el dissabte VIII de les calendes de desembre de l'any de l'encarnació del Fill, MCLXVIII°",–"*Actum est hoc in ecclesia Sancti Pauli de Anglerola in die sabbati, VIII kalendas decembris, anno ab Incarnatione filio MCLXVIII°*"– [10].

A principis del segle XIII, segons pietosa tradició [11], la nostra església era enriquida amb la preuada relíquia de vuit partícules de la vera Creu, que li va llegar el pelegrí Martí de Montsant, en penyora de l'acolliment que havia rebut en l'hospital de la nostra vila, i que el nostre poble ha anomenat simplement "la Santa Creu". La devoció del nostre poble envers aquesta relíquia insigne va fer que tingués ben aviat una capella, altar i reliquiari propis, com ens ho demostren alguns documents del nostre arxiu parroquial, que ens parlen de llegats i sufragis en la "capella de Santa Creu" [12]. Per un conveni del 20 de maig de 1362, fet entre el rector, Tomàs Pastor, i els jurats i prohoms de la vila, sabem que s'acorda que, dels quatre sacerdots que té l'esmentat rector pel servei parroquial, un ha de pujar al campanar la relíquia de Santa Creu per tal de comunir el temperi [13]; notícia que ens prova dues realitats: l'antiquíssima advocació d'aquesta relíquia per amainar les tempestes, i la presència d'una comunitat de preveres en la nostra església parroquial amb èpoques de gran esplendor, que subsisteix fins l'any 1936.

A les primeries del segle XV és molt probable que l'artístic retaule de pedra de Santa Maria –al qual ens hem referit en parlar del castell– sigui integrat a l'església parroquial, puix hi han molts documents d'aquesta època on es parla de la capella de Santa Maria de l'església de sant Pau i del seu capellà administrador [14]. Probablement aquesta capella va subsistir fins a mitjans del segle XVII, quan va ésser bastida la nova església parroquial, puix el 1618 encara es fa una plega de blat en les eres del poble per l'església de Santa Maria d'Anglesola [15], i fins el 1625 ens pervé la confraria de Santa Maria encarregada del culte al Santíssim, del viàtic als malalts i de la lluminària en les processons [16].

El 30 de maig de 1403, el rector d'Anglesola, Bernat de Cassabó, va contractar el pintor de Barcelona, Jaume Cabrera, per pintar un retaule en la nostra església parroquial, que probablement pot ésser el que en l'actualitat es conserva en l'església de Santa Anna [17].

El 4 de juliol de 1507, Miquel Ferrer, vilatà d'Anglesola, –abans de deixar la vila a causa de la pesta bubònica– fa present als prohoms el seu recel referent a confiar el reliquiari de Santa Creu als dos vicaris francesos que hi havia en la nostra església parroquial amb aquestes paraules profètiques: "que si li furtaven l'argent non volie aqueix mal de cab" [18]. Efectivament, els esmentats sacerdots van robar el reliquiari, que van ocultar en un femer, on més tard va trobar-lo un pastor. El 1676 va ésser brunyit un nou reliquiari de plata, de 57 cm d'alçada, compost d'una peanya amb dos àngels i el reliquiari en forma de creu arquebisbal, que igualment va ésser robat sacrilegament la nit del 25 d'abril de 1863, salvant-se però el reliquiari, amb el qual, el 1879, l'argenter barceloní, Jacint Julià, va restaurar la peanya i els àngels, costejant aquesta restauració l'il·lustre patrici anglesolí, Antoni Maria Calaf. També en la nostra guerra civil de 1936 van desaparèixer la peanya i els àngels, que es van refer el 1950, gràcies a la iniciativa i zel del seu rector, Mn. Joan Espert, i a la generosa aportació de tots els fills d'Anglesola [19].

L'any 1693, per vot de poble, es va començar a bastir l'actual capella de Santa Creu, de pedra picada, obra del mestre Pere Arbussó, que va ésser definitivament enllestida el 1723. L'altar retaule barroc, esbocinat el 1936, era obra del mestre Isidre Espinalt, escultor de Sarral, i va costar 600 lliures, de les quals en va pagar 407 el comte de Peralada, senyor de la vila, i les restants el poble d'Anglesola. L'esmentada capella i altar van ésser beneïts solemnement i inaugurats al culte el dia 3 de maig, festa major de la vila, del 1727, pel Dr. Geroni Pausa, rector de la parròquia. El retaule va ésser daurat el 1768 pels mestres decoradors de Barcelona, Pere i Brú Rigalt, pare i fill, respectivament [20].

Això ens porta a creure, que anteriorment a aquestes dates, mitjans del segle XVII, va desaparèixer la nostra primitiva església romànica per bastir-se l'actual, probablement amb pedra provinent del castell i fortaleses de la vila, ni que no tinguem documents dels arxius municipal i parroquial per ratificar el nostre parer.

Retaule d'alabastre, del segle XIV, procedent d'Anglesola, actualment a Boston. (Fotografia: Arxiu Mas).

A més de la capella i altar de Santa Creu, comptava la nostra església parroquial amb un solemne altar major d'estil barroc, que va ésser destruït el 1936, que presidia una bellíssima imatge en pedra policromada de sant Pau, bisbe de Narbona, titular de la parròquia, probablement del segle XIV, en el centre del retaule, i dues talles de fusta, igualment d'estil barroc, una de sant Francesc de Paula, a la dreta de l'altar, i de santa Madrona, l'altra, a l'esquerra. La de sant Pau i sant Francesc varen salvar-se de la destrucció el 1936; no així la de santa Madrona i la de la Puríssima, que presidia el cim de l'esmentat altar, que van ésser profanades i cremades el 1936. Tenia també la nostra parròquia dos orgues, el darrer instal·lat per la casa Alberdi de Barcelona el 1925, que van ésser igualment destruïts el 1936. Entre el tresor parroquial hem de consignar un tern preciós de vellut vermell amb dues capes pluvials, ricament brodat d'or, amb l'escut d'Anglesola, el reliquiari de Santa Creu, una creu processional i quatre bordons de plata.

En la nostra església parroquial, el dia 2 de febrer de 1668, era batejada Maria Magdalena, fill de Josep de Rialp i de Francesca de Rialp, que més enllà va fer-se religiosa gerònima del monestir de les Gerònimes de Barcelona, on va excel·lir per les seves virtuts i santetat de vida sota la direcció espiritual del venerable beneficiat del Pi, sant Josep Oriol. Morí el 15 de novembre de 1710 i la posteritat l'ha distingida amb l'aurèola de venerable [21].

Acabada la nostra guerra civil del 1936-1939, la nostra església parroquial s'ha anat refent de les ferides sofertes, lentament i no sempre amb massa encert. Primerament es va bastir el nou campanar i la façana de ponent de l'església, inacabada. El 1950, com hem consignat, es va restaurar el reliquiari de Santa Creu. Posteriorment, el 1957, va ésser inaugurat el baldaquí i taula de l'altar major, juntament amb el retaule entorn la imatge de sant Pau, obra de l'escultor Jaume Gorgues de Barcelona, i en 1961 es restaurà l'altar de Santa Creu, per l'escultor lleidatà, Gabriel Casanovas, tot sota el zel i iniciativa del Rvnt. Àngel Viladrich, rector d'Anglesola.

1. Segons opinió d'autoritats tan representatives, com Agustí Duran i Sanpere, director de l'Arxiu Històric de Barcelona, i el Dr. Antoni Griera, director de l'Institut Internacional de Cultura Romànica i catedràtic de la Universitat de Barcelona, els noms Anglés, Anglesola, Esglaiola i algun altre derivat com Iglesuela del Cid, en la província de Terol, que l'I.E.C. recomana traduir per L'Anglesola del Cid, (SERRA D'OR, juliol 1965), provenen d'una adaptació catalana de l'onomàstic esglesiola. Vegi's aquesta mateixa opinió en E. MOREU-REY, *Els noms de lloc. Introducció a la toponímia*, Barcelona, 1966, pp. 91 i 128.
2. PUIG i CADAFALCH, FALGUERA i GODAY, *L'arquitectura romànica a Catalunya*, v. II, pàgs. 40 i 41; i Antoni ROVIRA i VIRGILI, *Història Nacional de Catalunya*, v. III, pàg. 404.
3. Domingo COSTA BAFARULL, *Memorias de la ciudad de Solsona y su iglesia*, pàg. 71.
4. VILLANUEVA, J.: *Viaje literario a las iglesias de España*, v. VII, pàg. 6.
5. Domingo COSTA BAFARULL, *Op. cit.*, pàgs. 161 i 162.
6. Domingo COSTA BAFARULL, *Op. cit.*, pàgs. 162 i 163; i VILLANUEVA, *Op. cit.*, pàg. 6.
7. Domingo COSTA BAFARULL, *Op. cit.*, pàg. 74.
8. Efectivament, quan el 1220 Guillem II d'Anglesola i la seva esposa Sibil·la funden a Fondarella un hospital per a pelegrins, en penyora de la seva generositat, el bisbe de Vic els concedeix la gràcia d'ésser sepultats en l'església d'aquell monestir-hospital de sant Nicolau (VILLANUEVA, *Viaje literario*, v. VII, pàg. 22). L'any 1252, Guillem III, fill de l'anterior, pleteja llargament amb el bisbe de Vic el dret de patronat sobre algunes parròquies del seu senyoriu, com Bellpuig, Golmés, Sidamon, Sunadell, Fondarella i altres (Juan Luís DE MONCADA, *Episcopologio de Vich*, v. II. pàg. 35). El 1325 el bisbe de Vic, Berenguer, aprova la presentació feta pel prepòsit de Solsona, Jaume Ricart, que proposava el canonge vigatà, Jaume Soler, per a rector de l'església d'Anglesola (Juan Luís DE MONCADA, *Op. cit.*, v. II. pàg. 212). I, finalment, quan el 8 de maig de 1595, el papa Climent VIII, per butlla adreçada a l'arquebisbe de Tarragona, Joan Terés, ordena l'erecció del bisbat de Solsona, assignant-li 258 esglésies, que serien desmembrades dels bisbats d'Urgell i Vic, és quan Anglesola i una colla més d'esglésies que havien estat del seu senyoriu, com El Mas d'Estadella, Preixana, Bellpuig i el seu agregat Els Eixaders, Castellnou de Seana, Vilanova de Bellpuig, Golmés, Utxafava, Palau d'Anglesola, Mollerussa, Miralcamp, Fondarella i Sidamon, passen definitivament a integrar-se al naixent bisbat de Solsona, i en la primavera del 1598 reben la primera visita pastoral del primer bisbe solsoní, Rdim. Lluís Sans (Domingo COSTA BAFARULL, *Op. cit.*, pàgs. 344, 345, 355, 357 i 358).
9. Mn. Josep GUDIOL, *Sant Pau de Narbona y lo bisbat de Vich*, pàg. 18, nota 1, esmentat pel Dr. Joan B. ALTISENT, *La Santa Creu d'Anglesola*, pàg. 13; i Joaquim MIRET i SANS, *Les cases dels Templers i Hospitalers a Catalunya*, Barcelona, 1910, pàg. 224.
10. Joaquim MIRET i SANS, *Op. cit.*, pàgs. 102 i 103.
11. Arxiu Parroquial d'Anglesola, Llibre de Confraries, v. I, sense foliar, citat per Joan B. ALTISENT, *Op. cit.*, pàg. 7, nota 1.
12. Arnau Altisent, el 14 de novembre de 1382, atorga dotze diners a la capella de Santa Creu, "*Item dimitto Capelle sancte Crucis XII denarios...*" (Arxiu Parroquial d'Anglesola, Leg. I, fol. 31. citat per Joan ALTISENT i JOVÉ, *Op. cit.*, pàg. 13, nota 3). El 22 d'agost de 1383, Francesca, muller d'Andreu de Berga, en testament, "fa llegats a l'obra de l'església de sant Pau i un censal a la capella de Santa Creu per la seva ànima, l'ànima de sos pares i per a tots els difunts. Fa hereu universal a dita Capella de Sta. Creu." (Arxiu Parroquial d'Anglesola, Manual 1383-1384, fol. 14). I ens parla del reliquiari el testament atorgat per Maria, muller de Bartomeu Rebol, "especier" d'Anglesola, l'1 de setembre de 1444, en el qual llegim aquesta disposició: "Item lex lo cofre launat hon està la santa vera Creu a seruitut de la dita sancta vera Creu, he que lexen la caxa en que solia estar, si ferho uoldran los jurats de la dita uila." (Arxiu Parroquial d'Anglesola, Leg. I, citat per Joan B. ALTISENT i JOVÉ, *Op. cit.*, pàg. 12, nota 2).
13. Arxiu Parroquial d'Anglesola, Llibre del curat, v. I, fol. 226, citat per Joan B. ALTISENT, *Op. cit.*, pàg. 10, nota 1.
14. Arxiu Parroquial d'Anglesola, Manual 1410, 22 juliol i altres.
15. Arxiu Municipal d'Anglesola, Còpia del repartiment 26 dels fruyts del onzè y lluïció del desè de la vila d'Anglesola de l'any 1618, fols. 3, 7 i 11.

16. Arxiu Parroquial d'Anglesola, Llibre de les confraries, pròleg.

17. Josep M. MADURELL i MARIMON, *El pintor Lluís Borrassà*, en "*Anales y Boletín de los Museos de arte de Barcelona*", v. VIII, pàg. 318, doc. 296.

18. Arxiu Municipal d'Anglesola, Llibre d'acords del Consell General de la Vila, transcrit per Mn. Francesc Mestres i esmentat per Joan B. ALTISENT i JOVÉ, *La Santa Creu d'Anglesola*, pàg. 11.

19. Joan B. ALTISENT i JOVÉ, prev., *La Santa Creu d'Anglesola*, pàg. 23, i Josep BINEFA i MONJO, prev., *Anglesola i Santa Creu*, pàgs. 42 i 43.

20. Arxiu Parroquial d'Anglesola, Llibre del Curat, v. III, fol. 34.

21. Montserrat GARAVETTI, *Fulgores eucarísticos*, pàg. 323, i SERRA POSTIUS, *Prodigios y finezas de los santos ángeles*, –esmentat per l'autor anterior–, ens parlen molt elogiosament de la santetat de vida d'aquesta filla il·lustre de la nostra vila. A l'Arxiu Parroquial d'Anglesola, Naixements, v. III, anys 1663-1712, hi ha aquesta partida que copiem aquí: "Avui els dos de Febrer de mil sis cents seixanta i vuit. Jo Jaume Pons, prevere, he batejat una filla del senyor Josep de Rialp i de la senyora Francisca de Rialp, conjuge, en nom del senyor Rector de Anglesola; foren padrins lo senyor En Anton de Cubells, senyor de Puiggrós, y la senyora Magdalena Safont i de Malla. Fou-li posat nom Maria Magdalena, Paula, Josefa y Antònia". Al començament hi ha una nota marginal, que diu textualment: "Essa fou Religiosa Gerònima de Barcelona; morí exemplar y de heroicas virtuts".

Anglesola i Poblet

De bracet amb l'avenç de la reconquesta comtal cap a l'Ebre, sota la iniciativa i l'ajut dels poderosos de la terra, naixien els grans monestirs de Poblet (1149), Santes Creus (1150), i un xic més tard –pels volts de 1170– Scala Dei o cartoixa de Poboleda, bressol de l'orde de sant Bru, que dins la Catalunya Nova esdevindrien les veritables cases pairals de l'oració i la pietat, fogars activíssims de cultura i civilització, amb irradiacions històriques i masos modèlics de treball i de procés agraris, que esdevenen en ocasions potències econòmiques de relativa importància, on han de recórrer a manllevar préstecs en numerari o bestiar els senyors d'alguna manera vinculats a la seva vida, i on s'hi recullen els delmes, els censos, les prestacions personals, els bons usos i els mals usos, i finalment on la devoció popular va agabellant-hi terres i emprius, masos i finques, bestiar i homes, argent i collites [1].

D'acord amb aquesta tònica de religiositat dels grans llinatges, característica de les circumstàncies, la nissaga d'Anglesola –tan la del casal originari, com la dels casals de Bellpuig i Miralcamp– va col·laborar eficientment, des de la seva florida, a l'expansió espiritual i territorial del monestir de Poblet, amb reiterades donacions de terres, drets d'aigua i cases, a les quals més tard van seguir les donacions personals d'alguns dels seus rebrots.

És innegable que els grans llinatges de la Catalunya Nova sentien una vinculació espiritual molt forta envers aquests monestirs del migdia català, i encara més –si hi cap– els llinatges lleidatans pel monestir de Poblet, on aboquen la seva devoció amb pròdigues donacions de masos, peces de terra, finques importants i drets d'aigua, que el van menar a la creació de granjes pobletanes d'explotació agrícola com les de Milmanda, Cérvoles, "Riviapis" i Barbens, de les quals ens parlen amb insistència els documents pobletans d'aquell temps. El gran domini agrari que va tenir el monestir de Poblet en la granja de Barbens, dins el terme d'Anglesola, –que radicava on hi ha l'actual propietat anomenada "Les cases de Barbens"–, va néixer principalment sota l'impuls i la generositat dels senyors d'Anglesola, secundada per la d'altres particulars que van imitar el seu gest. És inqüestionable que

els dos forjadors d'aquesta important granja pobletana de Barbens, en terres i terme del senyoriu d'Anglesola, van ésser els dos cosins Bernat I i Guillem I, dels casals d'Anglesola i Bellpuig, respectivament, figures senyeres de la vinculació d'Anglesola amb la història d'aquest jovençà monestir del Císter.

La donació que probablement assenyala l'origen d'aquest nucli territorial de la granja pobletana de Barbens, és la que porta data del 26 d'abril de 1166, en la qual Bernat I d'Anglesola dóna a l'abat Hug de Poblet, en el lloc de Barbens, terme d'Anglesola, un hort i lloc per edificar-hi cases [2]. Així neix el que més enllà esdevé una floreixent explotació agrícola d'una extensió considerable, gràcies a les innumerables donacions que va agabellar en el decurs d'aquesta segona meitat del segle XII i primeries del segle XIII, com veurem seguidament.

Bernat I d'Anglesola fou un baró de gran prestigi en el regnat d'Alfons I "el Cast". Formà part del seu seguici en moltes ocasions, actuà de testimoni en alguns documents reials i algunes vegades té l'honor de rebre el sobirà en el seu castell d'Anglesola amb l'estol de prelats, barons i cavallers que l'acompanyaven. Gosaríem dir que aquest lligam d'estretes relacions amb el sobirà, i la gran devoció que Bernat I sentia pel nou monestir de Poblet, possiblement van ésser l'encaix que lligà la voluntat del rei Alfons I "el Cast" a disposar l'ésser sepultat en aquell monestir, document que fou expedit el mes de febrer de 1176, en el castell d'Anglesola, en el qual signen, després del rei, el nostre personatge, l'arquebisbe de Tarragona, Berenguer; el bisbe de Saragossa, Pere; Bertran de Santa Creu, Fortuny d'Estada, Galceran de Pinós i el notari reial Guillem de Bassa [3]. No para ací la influència del nostre baró prop del sobirà, a favor dels monjos de Poblet, puix que en la mateixa data i també en el castell d'Anglesola, el rei atorga a l'esmentat monestir la donació de Cebolla, en el regne de València, bon punt sigui guanyada pels soldats cristians. Signen aquesta donació, després del sobirà, l'abat de Montaragó, Berenguer; Galceran de Pinós, Guillem de Claramunt, Bertran de Castellet, Bertran de Santa Creu i el mateix notari abans esmentat [4].

Aquesta generositat del baró envers el monestir de Poblet –com afirma Agustí Altisent [5]– bé mereixia la confiança dels monjos, manifestada en prèstecs d'animals i numerari que li fan en més d'una ocasió. Així per una "*carta memorialis*" –probablement del mes d'abril de 1180–, sabem que el baró d'Anglesola deu a Poblet dos-cents morabetins manllevats amb destí a Ponç de Santa Fé –el suposat germà o germanastre seu que estudiem en el capítol d'Anglesola i Vallbona de les Monges [6]–, deute que segurament prové de les darreries de 1176, car en data 25 de novembre d'aquest any Bernat i la seva esposa Elisenda empenyoren a l'abat Hug de Poblet, per dos-cents morabetins, diversos drets sobre terres d'Anglesola, Tàrrega i Corbins [7]. Per la mateixa "*carta memorialis*" sabem igualment que deu a Poblet dos muls i un rossí per valor de trenta sis morabetins, que va comprar per acompanyar el rei en l'expedició contra València –ignorem si es tracta de la de 1172 o la de 1179–; dos muls més per valor de trenta morabetins, adquirits per acompanyar el sobirà en una expedició a Tolosa contra Ramon V, del setembre al novembre de 1175; i trenta quatre morabetins de blat manllevat segurament en ocasió d'alguna mala collita, per proveir la pròpia taula, o qui sap si per sembrar els seus dominis, per tractar-se d'algun blat nou i desconegut. Aquest deute de tres-cents morabetins més cent morabetins d'interès sembla que Bernat I d'Anglesola el cancel·la definitivament a mitjan 1181.

El 30 de desembre d'aquest mateix any (1181), Bernat I d'Anglesola, corresponent a la protecció rebuda del monestir de Poblet, dóna a perpetuïtat a l'abat Esteve II el dret d'aigua per a regar les terres de la granja de Barbens, tres dies a la setmana [8]. En fer testament, el mes de març de 1182, designa l'abat entre els marmessors; deixa al monestir un camp a Barbens, veí de l'esmentada granja; encomana a l'abat Esteve el govern i direcció de l'hospital d'Anglesola, ratificant-li les donacions fetes pel seu pare Arnau Berenguer II dels honors de Sidamon i El Palau d'Anglesola, ensems que li atorga els delmes de tots els seus béns: pa, vi, carn, molins, homes i coses en tots els seus castells,

termes i dominis, que comprenien més d'una vintena de poblats [9]; li confia juntament amb el bisbe de Vic el càrrec de conseller de la família, per alguns casos concrets i, finalment, demana ésser sepultat en el monestir de Santa Maria de Poblet.

Pel gener de 1182 Elisenda i els seus fills cedeixen a Poblet un camp d'Anglesola i llur senyoratge sobre el mateix camp [10], i al cap d'un any, l'esmentada mare i fills, donen als monjos de Poblet una altra terra que limita amb les que ells tenen a Barbens [11]. Encara uns anys després, el 1188, l'hereu i successor de Bernat I, Berenguer I d'Anglesola i la seva esposa Àngels, ratifiquen la donació a favor d'aquell monestir, atorgada el 1182 pel seu pare, referent als seus dominis en el terme d'Anglesola, prop de la granja de Barbens; els confirmen en la direcció i govern de l'hospital d'Anglesola, que anirien alternant amb les tasques del conreu i explotació de la granja de Barbens, i encara el 1207, els mateixos esposos donen a Poblet els seus drets referents a la donació feta pels germans Pere i Ramon de Paganell a l'esmentat monestir, rebent per aquesta concessió cinquanta sous barcelonesos [12]. Pels volts del 1210, els esmentats esposos posen la direcció de l'hospital a càrrec dels frares de la Santíssima Trinitat, en mans de Guillem de Vetula, ratificant-los totes les donacions anteriorment atorgades pels seus avi i pare, respectivament, Arnau Berenguer II i Bernat I, concedint-los ensems els molins d'Anglesola, Tèrmens i de tots els seus dominis, ultra els delmes de tots els seus honors i els del castell de Montmagastrell (Claravalls), consistents en blat, forment, ordi, civada, espígol, sègol, mill i tota classe de llegums [13], que ens reflecteix el predomini dels fruits que es recollien dins els conreus del senyoriu d'Anglesola en aquells temps, i que poden molt bé respondre també als fruits que constituïen la principal font de riquesa de l'esmentada granja pobletana.

El 22 de gener de 1219, Martí Bernat d'Anglesola ven al monestir de Poblet tots els drets i accions que tenia sobre l'honor de Benages, tant a Anglesola com a Barbens o qualsevol altre lloc [14].

Passant ara al casal de Bellpuig, sabem que el 1169 Guillem I, cosí germà de Bernat I d'Anglesola, dóna un alou que ell havia artigat més enllà del torrent del "*Montis Agudelli*", al monestir de Poblet en la persona de l'abat Hug i del prior Esteve, per tal que el conreïn lliurement [15]. El 1172, el mateix Guillem I d'Anglesola, juntament amb la seva esposa Arsenda i el seu pare Berenguer Arnau, fa una nova donació a Poblet, consistent en un camp en el lloc de Barbens, amb la condició de que els monjos els donin cada any la quarta part del blat que hi cullin [16], ço que ens porta a creure que en aquest temps l'esmentada granja de Barbens estava en plena explotació i que l'organització agrícola d'aquelles terres explotades directament pels monjos comptava amb parells de bous per artigar i conrear els camps, amb cavalls i mules pel transport dels fruits, i ramat d'ovelles i cabres pel pasturatge dels herbeis i adob de la terra, elements indispensables en una explotació agrícola voluminosa, com sembla va ésser aquesta. És fàcil conjecturar que la quadra de Barbens estava organitzada fins i tot de cara a la reproducció i cria, almenys suficient a les seves necessitats agrícoles i comunitàries.

El 8 de setembre de 1175 Guillem II i la seva esposa Sibil·la de Cardona, cedeixen a Poblet una coromina que tenen en el lloc de Barbens [17]. Guillem I, el 10 d'agost de 1178, per redempció de la seva ànima i la dels seus, fa una nova aportació a aquella granja donant-li una peça de terra en el terme d'Anglesola [18]. El 1182, l'esmentat Guillem I subscriu la donació que Ramon de Vallmagna fa al monestir de Poblet d'uns masos a Riba, Castellar i Pigiana [19].

Igualment, com en el cas de Bernat I, la generositat de Guillem I a favor del monestir de Poblet importa la natural confiança i compensació dels monjos d'aquell monestir quan el nostre senyor necessita del seu ajut. Així, pels volts de 1181, Guillem I havia rebut de Poblet un cavall valorat en 50 morabetins, i en devia encara 10 d'un altre; pel juny de 1182 havia pignorat als monjos una terra per liquidar aquest deute, però poc després comprà a Poblet un altre cavall pel qual quedà a deure 15 morabetins més i un mul valorat en 26, que tampoc va pagar. Aquesta vegada pignorà el quart que

tenia en una terra d'Anglesola que explotaven els monjos [20], tot el qual ens porta a la conclusió de que senyor de moltes terres no sempre era –en aquelles dates– home de molts diners, sinó simplement home de crèdit, perquè tenia terres per respondre dels prèstecs als que ben sovint havia de recórrer, quan es tractava d'adquirir algun producte industrial (roba, armes, mobiliari), algun animal per al conreu de les terres o el transport dels fruits, o per anar a la guerra, o simplement per armar cavaller a un fill seu [21].

L'any 1183, el monestir de Poblet i el Prepòsit de Solsona pledejaven sobre els drets d'un camp que radicava en els termes de Barbens i Anglesola, que resolgué l'arquebisbe de Tarragona, Berenguer, per consell i voluntat de Guillem I d'Anglesola, establint una concòrdia en virtut de la qual l'església de Solsona cedia al monestir de Poblet les tres quartes parts de l'esmentat camp i la parellada de Rocabertí ("*Rocheviridis*"), agregat del municipi de la Donzell d'Urgell, ensems que Poblet renunciava a facor de l'església de Solsona la quarta part d'aquell camp esmentat, i cinc masies que pertanyien a la seva jurisdicció: una a Passanant, una altra a la Guàrdia Lada ("*Guardiamlatam*"), la tercera a Aguilar de Boixadors i les dues restants a Toló, al Pallars Jussà [22]. En la donació atorgada pel monestir de Poblet als bisbes d'Osca i Pamplona de la granja de Cérvoles, s'hi esmenta també un cavall de Guillem d'Anglesola [23].

El gest dels senyors d'Anglesola va trobar ressò en el cor d'alguns particulars, que van imitar la seva generositat i devoció envers els monjos blancs del Cister, i d'aquesta manera els dominis de la granja pobletana de Barbens van esdevenir ben aviat un nucli agrícola important i considerable.

Així, el 26 d'abril de 1186, Isombarda i el seu fill Arnau Rufacha van vendre a l'esmentada comunitat, per quinze morabetins, una peça de terra en el terme d'Anglesola i lloc de Barbens [24], i l'endemà, 27 d'abril, li donaven un altre camp situat en aquest mateix indret [25]. El 1205, Guillem de Vallebrera dóna a l'esmentada granja tots els seus honors dins el terme d'Anglesola [26]. Igualment, el 1206, Pere Messeguer, en remissió de la seva ànima i la dels seus parents, atorga un camp en el lloc de Barbens, que confronta a migdia amb la coromina que havia estat de Bernat d'Anglesola [27]. Seguint aquesta llista de donacions, sabem que el 1240, Pere d'Osca i la seva esposa Estremina, i alguns familiars més, li atorguen dues peces de terra situades en el terme d'Anglesola [28], i el 1236, Eloi Alquexemina i els seus fills, residents a Tàrrega, li donen un tros d'alou, situat igualment en el terme d'Anglesola, prop de Barbens [29].

Així mateix sabem que entre les possessions pobletanes de l'inventari que va manar fer l'abat Ramon d'Hostalric, l'any 1223, hi figura aquesta granja de Barbens, a Anglesola [30].

Anglesola, en aquesta època, viu íntimament vinculada a la vida de Poblet. A les donacions de terres, drets d'aigua, molins, censos i cases, segueixen les donacions personals d'alguns dels seus fills, mig per vocació a la solitud i a la vida religiosa, mig per cansament del trotar d'aquella vida atzarosa de bregues i intrigues constants. El primer rebrot de la nissaga d'Anglesola que es dóna a Poblet –que ens consti– és Ramon Berenguer, el fundador de Vallbona de les Monges, el 1171, quan després de cedir a l'esmentat monestir el lloc de Cérvoles, demana al seu abat Hug i al seu prior Esteve, que li facin un oratori o ermita i proveeixin per ell i el seu deixeble Bernat [31]. Més tard, probablement a les darreries de 1181, després de la donació del dret d'aigua esmentada més amunt, en la nota 8, sembla que s'acollia també en el monestir de Poblet en qualitat de donat, l'artífex de la granja de Barbens i gran enamorat del monestir pobletà, Bernat I d'Anglesola, germà de l'anterior. [32]. Més enllà, el 1205, es dóna a Poblet Guillem I d'Anglesola, amb tots els drets a la donació d'aigua per regar la granja de Barbens, que anteriorment ja els havia atorgat el seu pare Berenguer Arnau d'Anglesola [33]. El mateix dia de la seva donació, 7 d'abril de 1205, signava el document en què veiem donar-se també a Poblet el comte d'Urgell, Guerau de Cabrera [34]. Els dos cosins Bernat I i Guillem I d'Anglesola, després de col·laborar a les obres de colonització i ampliació d'aquell mones-

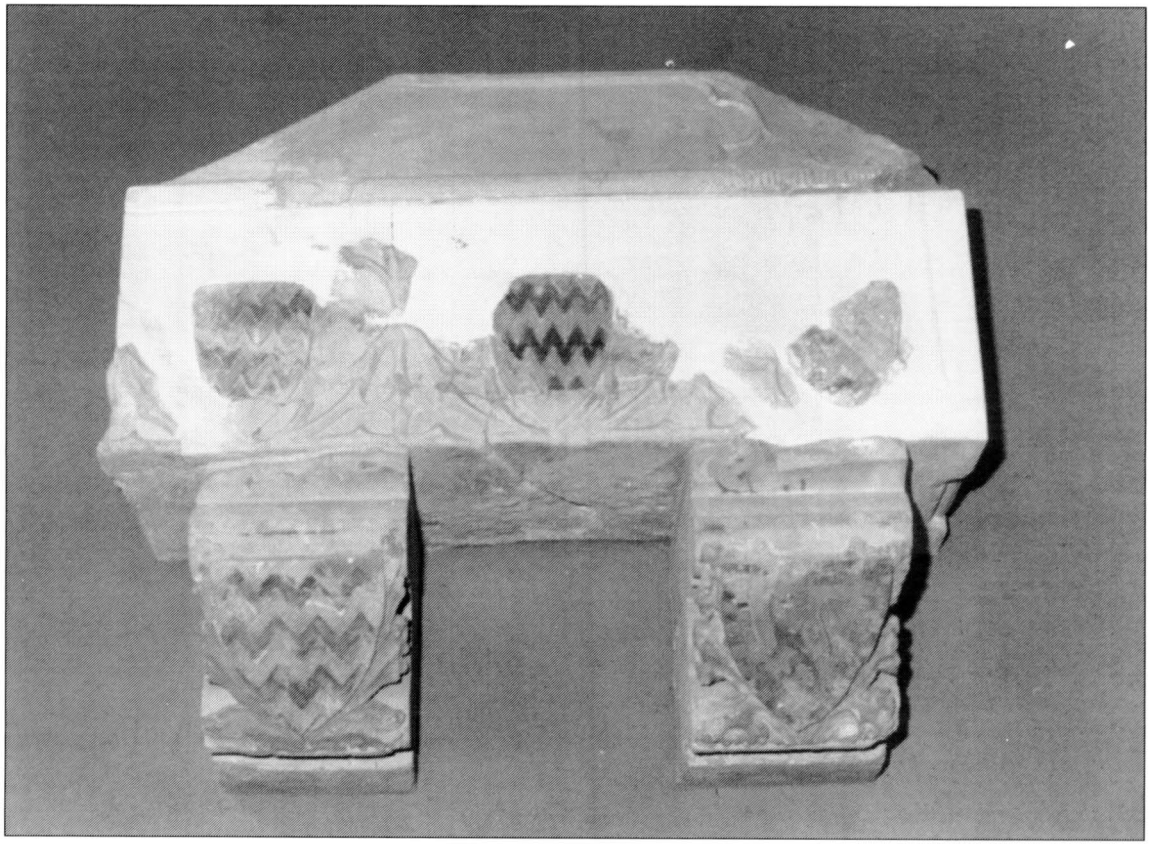
tir, i de fruir la pau de l'esperit els darrers anys de la seva vida en la unció religiosa d'aquella vida conventual, van morir el 1183 i el 1205, respectivament, essent sobollits en un sepulcre de pedra, que encara conserva esculpit l'escut d'Anglesola, i que actualment es guarda a la dreta del fons del cementiri dels monjos [35].

En dos documents pobletans d'aquesta època trobem la signatura d'un "*Anglerola scriba, qui hoc scripsit*" [36] i "*Sig+num Balagarii de Angularia, scribe*" [37], que ens demostren que un dels escrivans o notaris, que a principis del segle XIII tenia el monestir de Poblet –els documents pertanyen al 1204 i 1231, respectivament– era un rebrot del casal d'Anglesola anomenat Balaguer o Berenguer.

Els lligams de devoció i de correspondència entre Anglesola i Pobet es refermen al llarg del regnat de Jaume I "el Conqueridor". Així, ens consta que quan el sobirà donava a la seva esposa Teresa Gil de Vidaure una casa i finca en la Saïdia, a València, qui, a la vegada, la cedia al monestir de Poblet perqué hi fundés un monestir del Císter per dones, veiem l'abat Arnau de Preixens, el mes de febrer de 1268, acompanyant-hi Beatriu d'Anglesola, religiosa del monestir de Vallbona de les Monges, a qui nomena fundadora i primera abadessa d'aquella nova comunitat [38].

A mitjans de juliol de 1276, trobant-se agreujat el rei Jaume I en la seva dolença, tramet des d'Alzira dos homes de la seva confiança, els cavallers Ramon I d'Anglesola i Bernat de Puigverd, per tal que notifiquin a l'abat de Poblet, Bernat de Cervera, la seva gravetat i el seu desig d'ésser sepultat en aquell cenobi al costat del seu avi Alfons I "el Cast" [39].

Entre les sepultures dels Anglesola actualment existents en el monestir de Poblet, a part de la dels dos cosins ja esmentada, cal consignar la d'Hug d'Anglesola, senyor de Miralcamp, mort el 1281, i Berenguer d'Anglesola, mort el 1291, que es troba en la capella esquerra de l'atri de l'església, anomenat Galilea, la primera al peu de l'altar, a la dreta, en la qual es distingeixen perfectament esculpits en la pedra els escuts de la casa d'Anglesola [40]. En una altra sepultura, la sisena de la galeria de ponent del claustre, sense inscripció ni escuts, estan sebollits Ramon d'Anglesola, senyor d'Anglesola, la seva esposa Joana de Vilademany i Guillem IV d'Anglesola, del casal de Bellpuig [41]. Problablement correspon a la primitiva i fastuosa sepultura de Ramon II d'Anglesola, mort el 1327, el fantasiós i encomiàstic epitafi que ens cita Pujades [42], car sabem que en morir deixava dues filles: Constança i Sibil·la, en ell esmentades. Una altra sepultura d'aquest casal, un preciós sarcòfag a mà esquerra de la Verge del Claustre, en la paret adossada a l'església del monestir, correspon a Leonor d'Anglesola, filla de Constança d'Anglesola i Gastó Ramon de Montcada, que fou casada amb Roger d'Erill. Està brodada d'escuts de les cases de Montcada i Anglesola en perfecte estat de conservació, i pertany a mitjans del segle XIV [43]. La primera sepultura del costat de tramontana del claustre, actualment molt gastada, pertany a Bernat d'Anglesola, senyor de Miralcamp, i la seva segona esposa Beatriu de Pinós [44], des de la meitat del segle XIV (any 1357). Malgrat tot, el primer sepulcre de Bernat d'Anglesola, senyor de Miralcamp, la seva primera esposa Constança d'Anglesola i la segona Beatriu de Pinós, el fill del segon matrimoni Hug d'Anglesola i la seva esposa Sibil·la d'Anglesola, morts a les darreries del segle XIV, era un sumptuós sepulcre de marbre blanc on hi havia esculpides dues estàtues jacents: la d'un cavaller i la d'una dama, amb relleus de motllures, escuts i figures d'imatgeria, molt semblant als sepulcres reials, que es guardava al costat de l'epístola de la desapareguda capella de santa Magdalena, probablement profanada en el segle passat (1835). Segurament correspon a aquest sepulcre una mena d'ossera, molt ben treballada, amb l'escut d'Anglesola, que actualment es troba en el museu de Poblet, ja que és de marbre blanc i guarda les característiques que hem consignat [45]. En aquesta magnífica sepultura, l'any 1401, hi fou sebollit el cadàver de Constança d'Anglesola, mare de Berenguer d'Anglesola, bisbe de Girona i cardenal del papa Benet XIII, que en ocasió d'aquest trasllat va regalar a Poblet un riquíssim humeral d'or que duia brodat l'escut d'Anglesola [46].

Sepulcre amb les armes policromades dels Anglesola, procedent del monestir de Poblet. (Museu de Poblet. Fotografia: Albert Pont).

El pas d'Anglesola per Poblet no s'ha esborrat encara, i més enllà dels innombrables documents històrics que ens parlen elogiosament d'aquesta presència de la nostra nissaga en la vida gloriosa i floreixent d'aquest gran monestir de la Catalunya Nova, tenim el testimoniatge mut, però eloqüent, de tants brots d'aquest llinatge que, seguint l'exemple dels nostres primers reis nacionals, van voler ésser sepultats en la pau d'aquest fossar reial per esguardar la resurrecció gloriosa, i el testimoniatge grafiat de tants escuts d'Anglesola en tots els angles d'aquest secular monestir: palau, catedral i fossar dels reis de la nostra Catalunya independent.

---

1. Jaume VICENS i VIVES, *Notícia de Catalunya*, Barcelona, 1954, pàg. 89.
2. Jaime FINESTRES, *Història de Poblet*, vol. II, pàg. 57; i A.H.N., carpeta 2.032, perg. 17, citat per Agustí ALTISENT, *Poblet i Bernat d'Anglesola*, de "Miscellanea Populetana", Abadia de Poblet, 1966, pàg. 164, nota 21, on fa un estudi substanciós i interessant d'aquest personatge d'Anglesola i les seves relacions amb Poblet, que ens ha servit d'ajut per al nostre estudi i que esmentarem algunes vegades al llarg del nostre treball.
3. Cartulari de Poblet, I.E.C., Barcelona, 1938, pàg. 11, doc. 29.
4. Cartulari de Poblet, I.E.C., Barcelona, 1938, pàg. 19, doc. 41.
5. Agustí ALTISENT, *Op. cit.*, pàg. 164, on estudia la situació econòmica del senyor d'Anglesola.
6. Agustí ALTISENT, *Op. cit.*, pàgs. 155 a 161. En el capítol "Anglesola i Vallbona de les Monges" estudiem la inextricable personalitat d'aquest Ponç de Santa Fé (Pere Ponç o Poculul, segons molts documents de l'època) i en donem la seva genealogia, que gairebé correspon plenament a la de l'arbre genealògic d'Anglesola, per deduir-ne la conclusió de que l'esmentat Ponç és germà del nostre Bernat i de Ramon, el fundador del monestir de Vallbona de les Monges.

7. AHN , Secc. Clero, carpeta 2.025, perg. 9, que transcriu íntegrament Agustí ALTISENT, *Op. cit.*, Apèndix I, pàg. 183.
8. Agustí ALTISENT, *Op. cit.*, pàg. 164, nota 21, extret de l'AHN, carpeta 2.032, perg. 17; i Siegfried BOSCH i Manuel CRUELLS, *Catàleg de l'exposició de documents jurídics de l'arxiu de Poblet*, Barcelona, 1936, pàg. 10, núm. 11.
9. Joaquim MIRET i SANS, *Les cases dels Templers i Hospitalers a Catalunya*, Barcelona, 1910, pàgs. 57 i 58; i Agustí ALTISENT, *Op. cit.*, pàg. 165.
10. Agustí ALTISENT, *Op. cit.*, pàg. 164, nota 21, procedent de l'AHN, carpeta 2.033, pargs. 1 i 2.
11. Agustí ALTISENT, *Op. cit.*, pàg. 164, nota 21, treta de l'Arxiu de Poblet, arm. I, cal. 25, doc. 15 i Cartulari Major de Poblet, conservat en l'AHN, fol. 136v.
12. Siegfried BOSCH i Manuel CRUELLS, *Catàleg de l'exposició de documents jurídics de l'arxiu de Poblet*, Barcelona, 1936, pàg. 14, núm. 30.
13. J. MIRET i SANS, Op. cit., pàgs. 58 i 59.
14. Siegfried BOSCH i Manuel CRUELLS, *Op. cit.*, pàg. 15, núm. 34. Desconeixem la veritable personalitat d'aquest Martí Bernat, si bé creiem que pot referir-se al fill de Bernat I, del mateix homònim que fou senyor de Golmés, amb el nom de Bernat II.
15. Cartulari de Poblet, IEC, Barcelona, 1938, pàg. 203, doc. 331. El document diu "Guillem de Termens", d'on deduïm que es tracta del nostre personatge, puix en aquest temps el senyoriu d'aquell lloc estava en mans dels Anglesola. No resulta tan fàcil assenyalar el punt concret d'aquest "*Montis Agudelli*", que pot correspondre a un lloc anomenat Montagut, que desconeixem, si bé nosaltres el situaríem a Montargull, proper a la granja de Barbens; i, en aquest cas, el torrent seria el nostre Reguer o riu Cervera.
16. Siegfried BOSCH i Manuel CRUELLS, *Op. cit.*, pàg. 9, núms. 3 i 4.
17. Siegfried BOSCH i Manuel CRUELLS, *Op. cit.*, pàg. 10, núm. 5. El document diu "Guillem de Cardona i la seva muller Saurina". Nosaltres creiem que es tracta de Ramon d'Anglesola, el fundador de Vallbona, puix sabem que la seva esposa és Saurina o Sibil·la, car l'esmentada coromina pertanyia als Anglesola; si bé, tampoc defugim la possibilitat de que pugui referir-se a Guillem II d'Anglesola, casat amb Sibil·la, filla del vescomte de Cardona, Ramon Folc II, encara que la data ens sembli prematura per creure'l ja esposat.
18. Siegfried BOSCH i Manuel CRUELLS, *Op. cit.*, pàg. 10, núm. 6.
19. Cartulari de Poblet, IEC, Barcelona, 1938, pàg. 179, doc. 295.
20. Agustí ALTISENT, *Op. cit.*, pàg. 157, nota 6, ens dóna aquestes referències tretes directament dels documents de l'AHN, que ens proporcionen uns dates estimables en la nostra biografia.
21. Agustí ALTISENT, *Op. cit.*, pàg. 163, on fa unes deduccions molt atinades sobre l'estat precari de la situació econòmica o en numerari dels nostres barons.
22. Cartulari de Poblet, IEC, Barcelona, 1938, pàgs. 22 i 23, doc. 46.
23. Cartulari de Poblet, IEC, Barcelona, 1938, pàg. 94, doc. 160. El document diu un xic exageradament: "*unum bonum equum qui fuit Guillelmi de Anglerola, quem comparavimus IX morabatinos*", car dubtem d'aquesta publicitària "bondat" quan el cavall és comprat per nou morabetins, puix més avall, en el mateix document, i sense cap qualificatiu propagandístic, s'hi parla de dos cavalls més que valien vuitanta morabetins. La diferència salta a la vista.
24. Siegfried BOSCH i Manuel CRUELLS, *Op. cit.*, pàg. 12, núm. 19.
25. Siegfried BOSCH i Manuel CRUELLS, *Op. cit.*, pàg. 12, núm. 18.
26. Siegfried BOSCH i Manuel CRUELLS, *Op. cit.*, pàg. 14, núm. 27.
27. Siegfried BOSCH i Manuel CRUELLS, *Op. cit.*, pàg. 14, núm. 28.
28. Siegfried BOSCH i Manuel CRUELLS, *Op. cit.*, pàg. 17, núm. 42.
29. Siegfried BOSCH i Manuel CRUELLS, *Op. cit.*, pàg. 17, núms. 46 i 47.
30. Josep PALOMER, *Estampes de Poblet*, Barcelona, 1927, pàg. 72.
31. Cartulari de Poblet, IEC, Barcelona, 1938, pàgs. 208 i 209, doc. 340.

32. Ens inclinem a fer aquesta afirmació pel fet de que el mes de gener de 1182 –com hem vist en la nota 10– veiem actuar sols la seva esposa Elisenda i els seus fills, ço que indirectament sembla provar-nos que Bernat I ja seria a Poblet en qualitat de donat.
33. Cartulari de Poblet, IEC, Barcelona, 1938, pàg. 11, doc. 28; i Josep PALOMER, *Op. cit.*, pàg. 28.
34. Cartulari de Poblet, IEC, Barcelona, 1938, pàgs. 10 i 11, doc. 27.
35. Jaime FINESTRES i Josep PALOMER, suposen Guillem I, mort el 1159, quan en realitat la seva mort no pot ésser anterior al 1205, com ve demostrat pel document 28 (Cartulari de Poblet, pàg. 11) ja esmentat en la nota 33.
36. Cartulari de Poblet, IEC, Barcelona, 1938, pàgs. 150 i 151, doc. 249.
37. Fernando VALLS i TABERNER, *"Consuetudines Ilerdenses" y su autor Guillermo Botet*, pàg. 51.
38. Jaime FINESTRES, *Op. cit.*, vol. III, pàg, 15; i Ferran SOLDEVILA, *Vida de Jaume I "el Conqueridor"*, pàg. 251.
39. Josep PALOMER, *Op. cit.*, pàg. 103.
40. Lluís DOMÈNECH i MONTANER, *Historia y Arquitectura del monestir de Poblet*, Barcelona, 1925, pàg. 128.
41. Lluís DOMÈNECH i MONTANER, *Op. cit.*, pàg. 128; i Bernardo MORGADES, *Guía del real monasterio de Santa Maria de Poblet*, Barcelona, 1946, pàg. 46.
42. Jeroni PUJADES, *Crónica de Cataluña*, vol. V, pàg. 96, on transcriu aquest fantasiós epitafi que diu així: *"Anglasolae fertilis Caprariaeque Baroniae quiescit hic vir nobilis Raymundus (...)"*.
43. Jaime FINESTRES, *Op. cit.*, vol. III, pàg, 161; Lluís DOMÈNECH i MONTANER, *Op. cit.*, pàg. 128; i Bernardo MORGADES, *Op. cit.*, pàgs. 46 i 47.
44. Lluís DOMÈNECH i MONTANER, *Op. cit.*, pàg. 128.
45. Lluís DOMÈNECH i MONTANER, *Op. cit.*, pàg. 128.
46. Jaime FINESTRES, *Op. cit.*, vol. III, pàg, 221.

Casal de Bellpuig. Berenguer Arnau I d'Anglesola (1110-1180)

Berenguer Arnau I d'Anglesola era fill d'Arnau Berenguer. Fou el primer baró independent de la baronia de Bellpuig. Havia de nèixer pels volts de 1110. La data de 1093, que proposa l'arbre genealògic cal considerar-la com a falsa, car en aquella data, el seu pare era encara molt jove. El 1139 va rebre del comte de Barcelona Ramon Berenguer IV la donació del senyoriu de Bellpuig –que en realitat era una confirmació–, la qual cosa suposava l'arrencada d'aquella senyoria. El 1143 fou nomenat marmessor, juntament amb Arnau Berenguer, i altres senyors, del testament del comte d'Urgell Ermengol VII [1].

L'any 1148, abans d'emprendre la conquesta definitiva de Lleida, el comte de Barcelona Ramon Berenguer IV, atorgava, en penyora de col·laboració, al comte Ermengol d'Urgell, la tercera part d'aquella ciutat, compresa des del terme de Jabud al de Corbins. En aquesta acta de donació hi trobem actuant com a testimoni, a Berenguer Arnau d'Anglesola [2]. El gener de 1150, quan va ésser atorgada la carta de població de Lleida pel comte de Barcelona Ramon Berenguer IV, entre els nobles que van signar l'esmentada carta, hi trobem dos Anglesoles: Arnau Berenguer i Berenguer Arnau. Ens inclinem a creure que es tracta dels dos fills d'Arnau Berenguer d'Anglesola, fill del tronc d'aquell llinatge, Berenguer Gombau. Això, indirectament almenys, ens demostra que els dos germans van prendre part en la conquesta de la capital del Segrià [3].

L'any 1152, a Gardeny, va signar la donació concedida als templers, d'unes terres de Fontanet. El 10 de juny de 1155 fa donació, conjuntament amb la seva esposa Sibil·la, del castell de Freixenet

a l'església de Sta. Maria de Solsona, d'acord amb les disposicions del testament del seu pare, rebent de l'esmentada església dos-cents morabatins d'or [4]. L'any 1157 el veiem en la concòrdia celebrada amb el seu germà Arnau Berenguer, per la que es concedia al seu fill Guillem I la baronia de Bellpuig, i la d'Anglesola al seu nebot Bernat. El 14 de juny de 1166, signa amb el seu fill Guillem I la confirmació, per part del comte d'Urgell Ermengol i la seva esposa Dolça, d'uns molins, horts i vinyes de Lleida, atorgada per Guillem Ibilot als frares de l'Hospital [5]. A les darreries de desembre de 1166, Ramon de Torroja i la seva esposa Gaia, néta del comte de Barcelona Ramon Berenguer III, donen als templers un alou de terra en el terme de Barbens, la meitat del qual confronta amb la terra de Berenguer Arnau, "*(...) medietatem illius sortis mee superioris que se tenet cum ipsa terra Berengarii Arnaldi de Anglerola*" [6]. L'onze d'abril de 1167, Berenguer Arnau, els seus fills Ramon i Guillem I, i un altre Guillem d'Anglesola –probablement el seu nét– firmen com a testimonis en la donació d'un alou de terra a Corbins, que Pere Arnau de Tàrrega i la seva esposa Eliarda atorguen als templers de Corbins [7]. L'any 1173 intervé, amb el seu fill Ramon i altres comtes i nobles catalans, en el consell que, amb l'aprovació del papat, i el consentiment de l'arquebisbe i el capítol tarragoní, havia de repartir la jurisdicció de la ciutat i territori de Tarragona, entre el rei i l'arquebisbe [8].

El 20 d'abril de 1175, Berenguer Arnau, amb el seu fill Guillem I, i l'esposa d'aquest, Arsenda, va donar a Santa Maria de Poblet, a mans del seu abat Hug, un camp de la seva propietat en el terme de Barbens, a condició que els monjos els hi donin, mentre visquin, la quarta part del blat que hi cullin cada any [9]. L'any següent, juntament amb el seu fill Guillem I, va atorgar als templers la important hisenda anomenada "Torre de Basses", ensems que la quarta part del delme i les primícies del lloc de Barbens [10]. L'any 1180 es dóna a la milícia del Temple, i amb el consentiment del seu fill Guillem I, atorga als esmentats templers tots els honors i delmes, i tots els béns que tenia a Barbens [11]. Creiem que hauria de viure els darrers anys de la seva vida en aquesta comanda.

Berenguer Arnau I d'Anglesola va deixar dos fills: Ramon i Guillem I d'Anglesola; aquest darrer el va succeir a la baronia de Bellpuig. També deixà dues filles: Ninive i Sibil·la. A la seva mort, deixava en herència trenta-tres castells.

---

1. COSTA BAFARULL, Domingo: *Memorias de la ciudad de Solsona y su Iglesia*, pp. 128-129.
2. A.C.A., Transcripció de documents, Ramon Berenguer IV, Vol. VIII, doc. 202.
3. MONFAR i SORS, Diego: *Historia de los condes de Urgel*, Vol. I, pp. 384-386. En referir-se a aquesta conquesta, esmenta els noms de Berenguer i Ramon d'Anglesola.
4. COSTA BAFARULL, Domingo: *Op. cit.*, pp. 239-240.
5. MIRET i SANS, Joaquim: *Templers i hospitalers en Catalunya*, Barcelona, 1910, pp. 131-132.
6. MIRET i SANS, Joaquim: *Op. cit.*, p. 105.
7. MIRET i SANS, Joaquim: *Op. cit.*, p. 170.
8. FELIU DE LA PEÑA, Narcís: *Anales de Cataluña*, Vol. I, p. 355.
9. BOSCH, Siegfried / CRUELLS, Manuel: *Catàleg de l'exposició de documents jurídics de l'Arxiu de Poblet*, Barcelona, 1936, p. 9, doc. 4.
10. MIRET i SANS, Joaquim: *Op. cit.*, pp. 17 i 153.
11. BOSCH, S. / CRUELLS, M.: *Op. cit.*, p. 10, doc. 10.

Apèndix. Creació del senyoriu de Bellpuig
(Transcripció: Gener Gonzalvo i Bou)

1139, novembre, 15.

Ramon Berenguer IV, comte de Barcelona, fa donació a Berenguer Arnau I d'Anglesola, a la seva esposa, i als seus fills i successors, d'una terra erma del comte, que anomenem Bellpuig, en franc alou, per tal que hi edifiqui torres i fortaleses, i en faci un lliure ús.

A. Original actualment perdut.

B. Còpia del S. XVIII: AHCC, Secció Comarcal: Bellpuig, llig. 10, plec "*Relación de la Excma. Casa de los Duques de Sessa (...) por lo relativo a esta provincia de Cataluña*".

Ref.: BACH, Antoni: *Bellpuig d'Urgell i la seva antiga baronia al Pla d'Urgell*, Barcelona, F. Vives Casajuana, 1972, pp. 25-26.

Omnibus sit manifestum quod ego, Raimundus, comes Barchinonensis et Marchio, ac Princeps Aragonensis, dono tibi, Berengario Arnalli, uxorique tua, et filiis ac filiabus tuis, omnique succedenti progeniei, ipsam meam terram ermam quant (*sic*) vocant Puiols Rubiols, ad alodium proprium, franchum et liberum, ad faciendum ibi turrem vel fortitudinem aut quodcumque tibi placuerit, tamquam de alodio tuo francho et libero. Est autem iamdicta terra in comitatu Barchinone, in loco vocato Puiols Rubiols. Habet afrontacionem, ab oriente in termino Montis Pesulani et Montis Albani. A meridie, in termino de Berduno (*sic*) et de Prexana. Ab occidente, in serra quam vocant Portel, que vergit per duas selvas ad Sinogam de rivo Curbo. A circio, in termino de Anglerola et de Seana. Sic, iamdictis afrontacionibus includitur, et prefatis terminis quoartatur. Sic dono tibi iamdicto Berengario, et omni tuae progeniei vel posteritate, ad alodium proprium, franchum et liberum, ad servicium et fidelitatem meam, ad faciendum ibi, et inde quidquid volueris, sic de tuo alodio, simul cum decimis et primiciis, que inde exibunt, et de nostro iure in tuum trado dominium et potestatem, ad faciendum ibi, et inde quidquid volueris, sed pro me facias inde pacem et guerram. Si quis hanc donacionem dirumpere tentaverit, nihil proficias, sed in duplo componat, et post modum hoc firmum permaneat omni tempore.

Quod est actum XVII kalendas decembris, anno Dominice Incarnationis C XXX VIIII post mille, regisque francorum Ludovici, anno tercio.

Sig+num Raimundi comes, qui hanc donacionem fecit, firmavit, firmarique mandavit.

Sig+num Berengarii de Lercio. Sig+num Bernardi Guillerm de Luciano. Sig+num Reambali de Barcia. Sig+num Bermon de Mompao. Sig+num Ramon de Timor.

Sig+num Ponci, scriptoris comitis, qui hos scripsit die annoque prefato, per mandamentum comitis supradicti.